

BREXIT, NHỮNG TÁC ĐỘNG CƠ BẢN VÀ NHỮNG GỢI MỞ CHO CỘNG ĐỒNG KINH TẾ ASEAN

TS. Trần Mai Ước, TS. Nguyễn Phước Kinh Kha

Trường Đại học Ngân hàng TP.HCM

Tình hình kinh tế - xã hội thế giới trong thời gian gần đây có nhiều sự biến động. Sự kiện Brexit là một trong những biểu hiện sinh động và cụ thể cho sự thay đổi mang tính chủ quan và khách quan này. Thực tế, với những gì đang diễn ra (cả EU, Anh và cộng đồng kinh tế ASEAN - AEC), ASEAN đang đứng trước những nguy cơ khủng hoảng tiềm ẩn nếu không chứng tỏ được giá trị thực tế của mình. Bài viết nêu lên những tác động cơ bản và những gợi mở cho AEC từ sự kiện Brexit.

Từ khóa: Cộng đồng kinh tế ASEAN, AEC, EU, tác động, Brexit

1. Dẫn nhập

Có thể nói rằng, sự kiện ngày 23/6/2016 là sự kiện quan trọng, không chỉ có ảnh hưởng trực tiếp đến nền kinh tế nước Anh, người dân Anh mà còn có tác động không nhỏ đến nền kinh tế của khu vực EU và nền kinh tế toàn cầu. Và, Brexit¹⁶ (Anh rời EU) là cụm từ đã trở nên quen thuộc với những người quan tâm tình hình kinh tế, chính trị trên thế giới trong nhiều tháng qua. Trong bối cảnh hội nhập, việc nhìn nhận những tác động của sự kiện Brexit và đưa ra các hướng gợi mở cho cộng đồng kinh tế ASEAN là điều cấp thiết và nên làm.

2. Những tác động cơ bản

2.1. Nhận diện những “cú sốc” phải đối mặt hậu Brexit

Một trong những thành tích quan trọng nhất nhưng cũng gây tranh cãi nhất của EU là thiết lập quy định về việc di chuyển tự do giữa các thành viên trong liên minh. Công dân ở một nước EU có quyền sống và làm việc ở bất cứ nơi nào trên đất Anh. Cả người Anh và người dân của các nước khác trong EU đều có lợi từ cơ hội này.

Hiện có khoảng 1,2 triệu người Anh đang sinh sống ở các nước khác thuộc EU, trong khi khoảng 3 triệu người dân các nước khác thuộc EU sống ở Anh. Nhờ các quy định của liên minh, họ có thể đi lại với giấy tờ đơn giản hóa tối đa. Nếu Anh rời EU thì điều này sẽ

¹⁶ "Brexit" là viết tắt của hai từ "British exit", được coi như tên gọi không chính thức của sự kiện nước Anh rút khỏi liên minh châu Âu EU.

thay đổi hoàn toàn, có nghĩa là sự bất ổn với người nhập cư¹⁷. Thực tế, mọi người đến hoặc rời khỏi Anh sẽ phải lo về hộ chiếu và các quy định cư trú, và một số người nhập cư Anh có thể mất quyền tiếp tục sống hoặc làm việc ở EU. Khi đó, việc bị trục xuất là điều có thể xảy ra trong tương lai.

Tiếp đến, việc tự do đi lại trên toàn EU đã mở ra hàng loạt những cơ hội việc làm cho người lao động Anh, giúp cho các công ty Anh dễ dàng tuyển dụng lao động từ các nước EU khác. Rời EU đồng nghĩa với việc nước Anh phải tự xoay xở trong biên giới của chính mình.

Tổn thất và thiệt hại về kinh tế là điểm không thể tránh khỏi hậu Brexit. Theo những tính toán được đưa ra, kinh tế Anh sẽ tuột dốc trong 5 năm tới, chịu tổn thất đến 100 tỷ bảng - tương đương 5% tổng sản phẩm quốc nội (GDP) của nền kinh tế lớn thứ ba EU; GDP sẽ giảm 4-10% do thất thu về thương mại và tài chính; đồng bảng mất giá 20%; gần 1 triệu người lao động mất việc làm do hàng trăm doanh nghiệp rời khỏi Anh,... Một ước tính mới đây cho thấy, mỗi người Anh sẽ mất 3.200 USD khi không còn được nhận hỗ trợ thuế. Chi phí tiêu dùng các mặt hàng thiết yếu sẽ tăng lên vì đồng bảng mất giá. Đặc biệt, do Luân Đôn được coi là “linh hồn” tài chính của châu Âu nên việc rời EU sẽ khiến Anh mất đi vai trò trọng yếu của một trung tâm tài chính với lợi thế là cánh cổng kết nối thị trường thế giới và châu Âu.

Hiện tượng “người ngoài”, không còn được hưởng lợi từ các lợi ích của thị trường chung châu Âu sẽ xuất hiện khi Anh rời EU. Việc Anh rời EU sẽ có tác động lớn tới mối quan hệ thương mại giữa nước này và Liên minh Châu Âu. EU vẫn sẽ tiếp tục là đối tác thương mại lớn nhất của Anh. Ngược lại, để xuất khẩu hàng hóa, dịch vụ vào EU, Anh vẫn cần phải tuân thủ các quy định của khối. Tuy nhiên, Anh sẽ phải đối mặt với rủi ro mất đi sức mạnh quốc tế khi rời khỏi một liên minh thương mại vững mạnh.

Dần xuất hiện tâm lý “tan rã”, nỗi gót Anh rời EU. Việc Anh từ bỏ tấm thẻ thành viên EU có thể sẽ châm ngòi cho nhiều nước khác làm theo. Xu hướng này sẽ khiến châu Âu dần tan rã, đẩy châu lục này và cả thế giới vào bất ổn không chỉ về kinh tế, chính trị mà cả an ninh. Trước mắt, Brexit làm gia tăng mối lo ngại rõ nét tại Thụy Điển¹⁸, Đan Mạch¹⁹,

¹⁷ Sự bất ổn này còn thể hiện rõ khi theo quy định đi lại tự do trong liên minh châu Âu, các quốc gia thành viên EU không thể trục xuất công dân của các nước cùng khối. Khi Anh rời khỏi, những công dân Anh đang sinh sống ở các nước EU chỉ sau một đêm bỗng trở thành những người nhập cư bất hợp pháp.

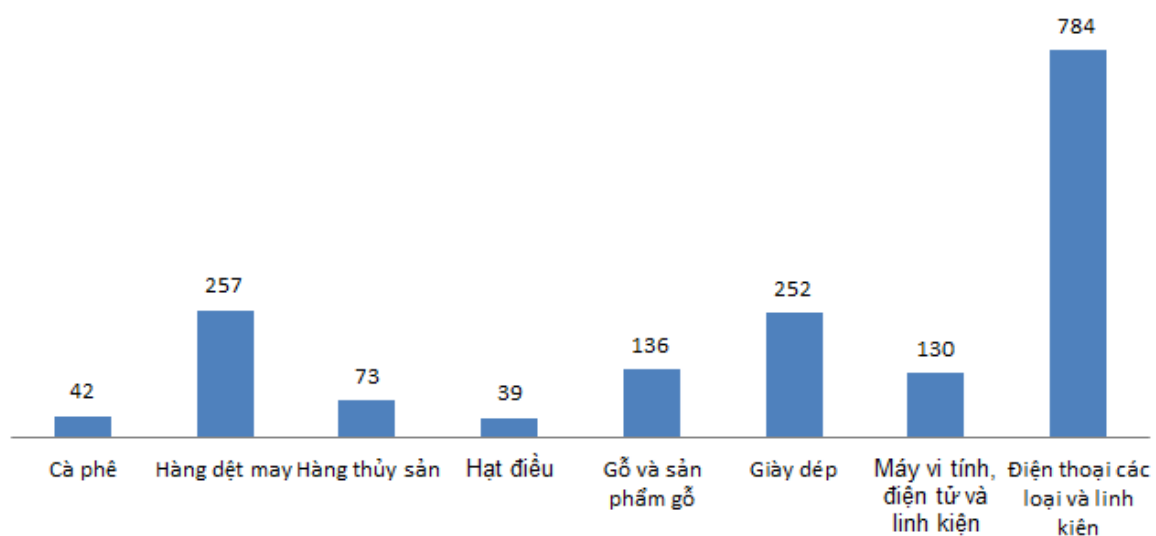
¹⁸ Khảo sát của Sifo Research International, cho biết, có 36% người dân nước này muốn rời gót Anh rời EU

¹⁹ Đan Mạch luôn coi Anh là đồng minh lớn khi đàm phán với EU bởi hai nước có quan điểm chính sách tương đồng. Tháng 12/2015, người dân Đan Mạch đã bỏ phiếu quyết định không giao nhiều quyền cho EU

Áo²⁰, Hà Lan²¹. Đây là những quốc gia có nhiều điểm tương đồng với Anh trong các vấn đề liên quan đến EU. Ngoài ra, một hệ quả khác có thể xảy ra là chính Anh có thể sẽ tan rã khi Scotland chủ yếu ủng hộ EU dù nước này đã bỏ phiếu để trở thành một phần của Anh vào năm 2014. Trong khi đó, kết quả bỏ phiếu ngày 23/6 lại trái ngược với suy nghĩ của người Scotland. Nhiều khả năng Scotland sẽ tổ chức cuộc bỏ phiếu tách khỏi Anh và Bắc Ireland, sau đó tái gia nhập EU với tư cách là một quốc gia độc lập.

2.2. Những tác động đối với Việt Nam

Chúng ta thấy rằng, Brexit là một thực tế và là một quyết định không thể đảo ngược của người dân Anh nói riêng và nước Anh nói chung. Đối với Việt Nam, Brexit có tác động đến cả thương mại, đầu tư, du lịch lẫn tài chính. Trong đó, thương mại sẽ là kênh chịu tác động chủ yếu. Thực tiễn trong giai đoạn vừa qua cũng chứng minh rằng, EU và Anh là đối tác thương mại quan trọng của Việt Nam, do đó Brexit sẽ tác động tiêu cực đến hoạt động thương mại và đầu tư giữa hai bên.

Hình 1. Các mặt hàng xuất khẩu chủ lực vào Anh 5 tháng năm 2016

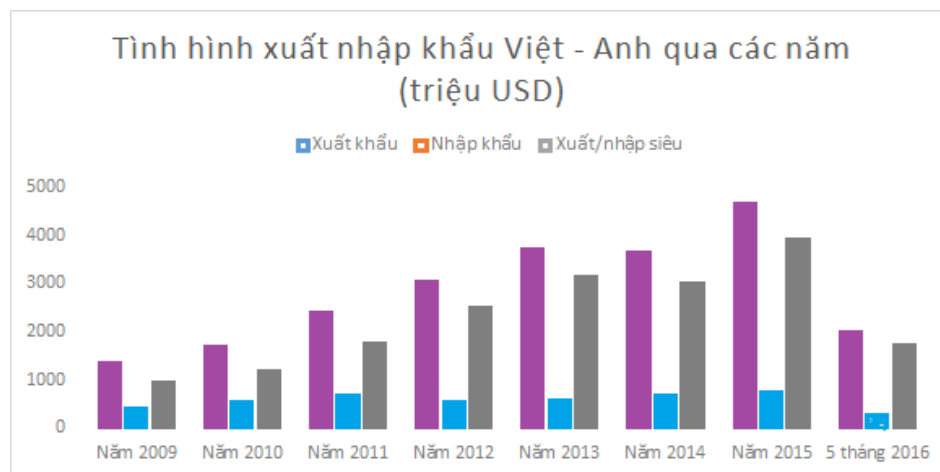
Nguồn: Tổng cục Hải quan

Trong 10 năm trở lại đây, Việt Nam luôn ở vị thế xuất siêu với EU. EU cũng là nhà đầu tư quan trọng của Việt Nam, đứng thứ 3 trong năm 2015. Trong đó, Anh đã trở thành thị trường xuất khẩu lớn của Việt Nam trong khoảng 5 năm trở lại đây với tốc độ tăng

²⁰ theo khảo sát gần đây do hãng Peter Hajek Opinion Strategies thực hiện, 40% người Áo muốn tổ chức trưng cầu dân ý về việc là thành viên của EU và 38% ủng hộ nước này rời EU

²¹ Ông Geert Wilders, một chính trị gia, người đứng đầu nhóm chống nhập cư, ứng viên sáng giá cho cương vị Thủ tướng Hà Lan, kêu gọi tổ chức một cuộc bỏ phiếu tương tự nước Anh. Ông Wilders cũng hứa hẹn sẽ thực hiện một cuộc bỏ phiếu rời EU nếu đắc cử vào tháng 3/2017

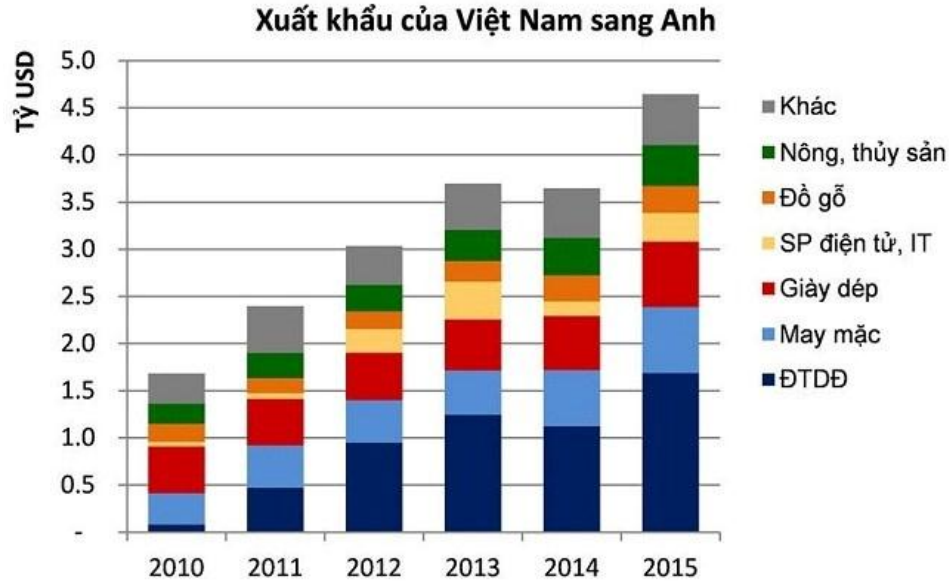
trường kim ngạch bình quân là 22,5%/năm. Kim ngạch xuất khẩu sang Anh chiếm 2,4% GDP của Việt Nam, tương đương 4,65 tỷ USD, trong khi bình quân tỷ lệ này đối với các nền kinh tế Đông Á chỉ là 0,7%. Nếu Anh rời khỏi EU, đồng bảng Anh sẽ mất giá mạnh. Khi đó, hàng hóa xuất khẩu của Việt Nam sẽ kém cạnh tranh hơn. Do đó, những doanh nghiệp có lượng đơn hàng lớn xuất khẩu vào thị trường này, hoặc đang tập trung đơn hàng ở thị trường này, có thể sẽ bị ảnh hưởng xấu. Mỗi năm, Anh nhập khẩu trên 1.000 tỉ USD, tương đương 700 tỉ bảng. Trong khi đó Việt Nam mới xuất khẩu vào thị trường Anh khoảng 5 tỉ USD, mới chiếm được khoảng 0,5%. Dư địa phát triển còn rất nhiều song đây có thể là rào cản cho hàng xuất khẩu Việt Nam khi muốn thâm nhập sâu hơn vào thị trường này.

Hình 2. Tình hình xuất nhập khẩu Việt – Anh qua các năm (triệu USD)

Nguồn: Tổng cục Hải quan

Hơn nữa, khi tỷ giá đồng USD tăng lên trong khi đồng bảng Anh và đồng Euro giảm sẽ khiến cho việc xuất khẩu trở nên khó khăn hơn.

Hình 3. Xuất khẩu của Việt Nam sang Anh

Nguồn: Tổng cục Hải quan

Thời gian hậu Brexit, dòng vốn hỗ trợ phát triển chính thức (ODA) của EU dành cho Việt Nam có thể sẽ bị ảnh hưởng tiêu cực. Số tiền mà EU đã dành cho Việt Nam giai đoạn 2014 - 2020 400 triệu Euro. Dự kiến, sau năm 2020, EU khó có thể dành hỗ trợ ODA cho Việt Nam nữa bởi những tác động và ảnh hưởng đã nêu ở trên.

2.3. Brexit và những gợi mở cho AEC

Cộng đồng Kinh tế ASEAN (AEC) nhằm mục tiêu tạo ra một thị trường chung duy nhất và cơ sở sản xuất thống nhất, trong đó có sự lưu chuyển tự do của hàng hóa, dịch vụ, đầu tư, vốn và lao động có tay nghề; từ đó nâng cao tính cạnh tranh và thúc đẩy sự thịnh vượng chung cho cả khu vực; tạo sự hấp dẫn với đầu tư – kinh doanh từ bên ngoài. Trên cơ sở kết quả thực hiện VAP²² (phần về AEC), đặc biệt là khi Khu vực Mậu dịch tự do ASEAN (AFTA) cơ bản đã hình thành, các nước ASEAN nhất trí thông qua kế hoạch tổng thể về AEC với những đặc điểm và nội dung sau :

- (i) Một thị trường duy nhất và một cơ sở sản xuất thống nhất, trong đó có sự lưu chuyển tự do của hàng hóa, dịch vụ, đầu tư, vốn và lao động có tay nghề ;
- (ii) Một khu vực kinh tế có sức cạnh tranh cao;

²² Để triển khai và kế tục Chương trình Hành động Hà Nội, ASEAN đã đề ra Chương trình Hành động Viên Chấn (VAP) cho giai đoạn 2004-2010 và các Kế hoạch hành động (KHHĐ) để xây dựng ba trụ cột Cộng đồng về chính trị - an ninh, kinh tế và văn hóa – xã hội, trong đó có hợp phần quan trọng là thực hiện Sáng kiến Liên kết ASEAN (IAI) nhằm giúp thu hẹp khoảng cách phát triển trong ASEAN với các kế hoạch hành động và các dự án cụ thể.

(iii) Một khu vực phát triển kinh tế đồng đều, nhất là thực hiện có hiệu quả Sáng kiến liên kết ASEAN (IAI);

(iv) Một khu vực ASEAN hội nhập đầy đủ vào nền kinh tế toàn cầu. Đồng thời, ASEAN nhất trí đề ra Cơ chế thực hiện và Lộ trình chiến lược thực hiện Kế hoạch tổng thể.

ASEAN cũng nhất trí xác định 12 lĩnh vực ưu tiên đẩy nhanh liên kết với lộ trình hoàn thành đến năm 2010, đó là: Hàng nông sản; Ô tô; Điện tử; Nghề cá; Các sản phẩm từ cao su; Dệt may; Các sản phẩm từ gỗ; Vận tải hàng không; Thương mại điện tử ASEAN; Chăm sóc sức khỏe; Du lịch; và Logistics. Để đẩy mạnh các nỗ lực hình thành AEC, ASEAN đã thông qua Kế hoạch tổng thể xây dựng trụ cột này, là một bộ phận trong lộ trình xây dựng Cộng đồng ASEAN được thông qua tại hội nghị cấp cao ASEAN-14 (tháng 2/2009), với các quy định chi tiết về định nghĩa, quy mô, cơ chế và lộ trình thực hiện AEC.

Theo kế hoạch AEC, giai đoạn 2015-2016 sẽ là cột mốc quan trọng đối với ASEAN vì nó sẽ biến khu vực trở thành một thị trường thống nhất với sự lưu chuyển tự do của hàng hóa, dịch vụ, đầu tư và nguồn nhân lực có tay nghề cao. ASEAN là khối kinh tế đông dân thứ tư trên thế giới với tổng GDP toàn khối đạt 2,3 nghìn tỉ USD. Đây cũng là một trong những khu vực tăng trưởng nhanh nhất thế giới²³.

Với đặc điểm và những nội dung nêu trên liên quan đến AEC, đồng thời căn cứ vào thực tiễn đã – đang – sẽ diễn ra với EU, trong thời gian tới AEC cần chú ý đến các điểm cơ bản sau:

Thứ nhất, thận trọng và có lộ trình cụ thể trong việc thúc đẩy hội nhập, nhất là hội nhập về chính trị, an ninh và trong các lĩnh vực nhạy cảm khác như di cư hay thị trường lao động.

Thứ hai, dự đoán và lên kịch bản sẵn cho việc nếu có thành viên rời khỏi; các nền tảng pháp lý cần thiết cho sự ra đi của một thành viên, hoặc loại trừ tư cách của bất kỳ thành viên nào trong khối.

²³ Ban Thư ký ASEAN ngày 21/10 cho biết, Tổng sản phẩm quốc nội (GDP) của khối vẫn mạnh mẽ với mức tăng trưởng 5,7% và đạt tổng giá trị 2.310 tỷ USD năm 2012, nhờ sự hỗ trợ chủ yếu của khu vực dịch vụ. Theo số liệu thống kê mới nhất, việc ASEAN tiếp tục duy trì đà tăng trưởng nhanh đã được thể hiện qua mức tăng thu nhập bình quân đầu người trong khối, từ 3.591 USD năm 2011 lên 3.751 USD năm 2012.

Báo cáo Triển vọng Phát triển châu Á mới được Ngân hàng Phát triển châu Á (ADB) cho biết, trong năm 2014, tốc độ tăng trưởng của khu vực Đông Nam Á sẽ là 5,3% do đầu tư và xuất khẩu được hưởng lợi từ thương mại toàn cầu cải thiện. Tuy nhiên, ADB hạ dự báo tăng trưởng khu vực sẽ giảm 0,5% xuống còn 4,9% trong năm nay, thấp hơn mức 5,6% của năm ngoái, do tình trạng suy yếu của các nền kinh tế Indonesia, Thái Lan và Malaysia.

Thứ ba, chú trọng và quan tâm nhiều hơn đến người dân trong bối cảnh hội nhập ASEAN, với hành động cụ thể là cần nhanh chóng xóa bỏ các hàng rào thuế quan và đặt lộ trình bãi bỏ các hàng rào phi thuế quan trong nội bộ ASEAN vào năm 2025.

Thứ tư, chính sách của AEC liên quan đến các nước thành viên cần phù hợp theo nguyên tắc hài hòa, tránh dẫn đến tình trạng như gần 52% cử tri Anh tán thành Brexit vì họ bất mãn với nhiều chính sách mà EU áp đặt lên các nước thành viên, đặc biệt là chính sách tự do nhập cư, dẫn tới những căng thẳng trên thị trường lao động.

Thứ năm, thời hạn hội nhập không nên quá chặt chẽ, tránh quyết định vội vàng, hướng đến giá trị cốt lõi là duy trì sự đoàn kết của khối. Xây dựng và duy trì hòa bình, an ninh khu vực, ngăn chặn các siêu cường quốc phân chia Đông Nam Á thành những khu vực nhỏ lẻ và thù địch lẫn nhau cũng là một trong những mục đích của AEC.

3. Kết luận

Với những gì đã trình bày ở trên, xét theo một khía cạnh khác, sự kiện Brexit là lại là “cơ hội vàng” cho Việt Nam và ASEAN trong bối cảnh hội nhập như hiện nay. Nếu như các doanh nghiệp nâng cao năng suất lao động, cũng như đổi mới công nghệ và chất lượng thành phẩm xuất khẩu,... thì khi chuyển hướng sang châu Á, thị trường mà Anh tìm đến sẽ là ASEAN, trong đó có Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. What ASEAN Can Learn From Brexit, <http://thediplomat.com/2016/07/what-asean-can-learn-from-brexit/>
2. Brexit's Direct and Indirect Impacts on ASEAN, <http://aseanec.blogspot.com/2016/03/bretts-direct-and-indirect-impacts-on.html>
3. Lý Hoàng Ánh, Trần Mai Ước (2015), Một số vấn đề cơ bản khi Việt Nam gia nhập cộng đồng kinh tế ASEAN, Tạp chí Phát triển & Hội nhập, số 21 (31), tháng 3-4/2015.
4. Trần Mai Ước, Lưu Đình Vinh (2015), Những "nút thắt" của nguồn nhân lực Tp.HCM khi gia nhập cộng đồng kinh tế ASEAN, HTKH "Cộng đồng kinh tế ASEAN cơ hội và thách thức cho các DN VN", trường ĐH Kinh tế - Luật, ĐHQG TP.HCM.